

Permeabilitats, influències i adaptacions en la construcció dels personatges de la novel·la policíaca illenca

Alejandro Casadesús Bordoy
Universitat de les Illes Balears

El present article neix amb l'objectiu d'analitzar com els patrons del gènere policíac, concretament pel que fa a la construcció dels personatges principals, són recollits i interpretats per diferents autors, parant especial atenció a les adaptacions realitzades per comprovar com els personatges prenen forma en el context illenc o, expressat d'una altra manera, per esbrinar com queda transformat un personatge de novel·la policíaca a les illes Balears. Es tracta, per tant, de revisar els trets generals dels personatges principals més significatius de la novel·la policíaca illenca per identificar quines de les característiques que adopten en la seva plasmació textual permeten efectuar una revisió que demostrï el grau de confluència a les obres de diverses influències i tendències establertes en l'evolució del gènere policíac. En aquest sentit, es pretén esbrinar amb aquest estudi com es representen en els autors i obres analitzats alguns dels anomenats "trets illencs", és a dir, com es construeixen i reflecteixen les senyes d'identitat, algunes pertanyents als estereotips que tota cultura arrossega per definició, en els seus personatges principals. Observar com es construeixen els personatges a partir dels seus trets illencs ha de permetre mostrar com es pot adaptar un gènere literari a la realitat d'una societat, així com revisar sobre quins aspectes s'han basat els autors per revisar i adaptar els seus personatges a la realitat illenca. Aspectes com l'existència de possibles trets compartits amb altres fronteres culturals així com la presentació de possibles trets aparentment estereotipats o tal vegada superats són alguns dels aspectes que es tracten per determinar aquesta revisió del concepte de cultura balear o illenca, a través del prisma de la novel·la policíaca. Per tal d'efectuar aquest recorregut, l'article enumera en primer lloc algunes característiques generals del gènere policíac i dels seus personatges per després revisar l'adaptació textual d'alguns personatges principals de la història de la novel·la policíaca illenca.

Del gènere policíac i les fórmules literàries

La consolidació de la novel·la policíaca com a gènere literari, que avui dia es demostra amb el gran èxit de publicacions i lectors, ha tingut una sèrie de conseqüències per a la teoria de la literatura i pels estudis sobre els gèneres literaris. Així, a partir de l'aplicació inicial d'una fórmula literària basada en la conjunció d'un fil argumental que desenvolupa el model universal aristotèlic de plantejament, nus i desenllaç, el gènere se centra, en el model canònic, en la investigació d'un assassinat, amb l'objectiu de poder-ne descobrir el culpable. Aquest plantejament bàsic ha generat, com ha succeït amb altres gèneres literaris, múltiples interpretacions i variants que han intentat sorprendre el lector i forçar cada vegada més els límits per resultar innovador o, simplement, diferent. Lògicament, la fossilització de la fórmula, imprescindible per consolidar el gènere i necessària per poder ser modificada pels autors que s'hi interessin, afecta no només el plantejament narratiu inicial sinó també tots els altres aspectes que conformen una narració. Els espais, la galeria de personatges i la seva construcció o el tipus de temàtica, representada per les motivacions pel crim, s'han desenvolupat al llarg de tota la història del gènere arribant a un punt, l'actual, on sembla realment difícil innovar i oferir al lector algun aspecte diferent o trencador. La fórmula del gènere policíac, la qual es troba definitivament tancada en la seva estructura convencional, ha de ser, per necessitat, reinventada cada vegada que un autor decideix crear una obra,¹ amb conseqüències no sempre positives per aquell que arriba després, com apunten Piquer i Escribà,

¹ Com afirma Todorov, qualsevol gènere literari necessita de les transgressions, és a dir, de la constant transformació, en major o menor grau, de les fórmules que el defineixen: 'Es difícil imaginar que en la actualidad sea posible defender la tesis sobre la cual todo, en la obra, es individual, producto inédito de una inspiración personal, hecho que no guarda ninguna relación con el pasado. En segundo lugar, un texto no es tan solo el producto de una combinatoria preexistente (combinatoria constituida por las propiedades literarias virtuales), sino también una transformación de esta combinatoria' (1972: 13). La referència a la intertextualitat literària resulta definitiva per entendre el procés de creació que experimenta qualsevol autor.

els autors del fins ara únic llibre sobre la novel·la policíaca catalana, en referència a Jaume Arbós, el personatge principal de Palau i Camps

Aquest és un dels autors que amb major fidelitat van seguir les línies clàssiques del relat policíac. Un seguit de constants en les seves obres ens indiquen una tendència a la divisió en parts i al joc enigmàtic, al més pur estil Christie. [...] Tanmateix, el fet d'arribar a les nostres lletres quan el model de la narrativa negra havia esclatat i quan les traduccions dels mestres dels relats de detectius havien estat difoses entre els nostres lectors va fer que la seva imatge quedés una mica diluïda en el paisatge d'escriptors i d'obres. (Piquer, Escrivà 2006: 181)

Per tant, resulta possible en l'actualitat oferir unes obres que aportin alguna cosa nova? On es troben en els darrers anys les fórmules per diferenciar-se i ser original en un gènere on sembla que queda poc per afegir? Les noves tendències apunten a unes obres en les quals els nous eixos d'atenció giren sobre tres factors clau: una acurada construcció del personatge principal, una regionalització del crim i una crítica social sòlida i compromesa. El primer aspecte continua un camí lògic, ja que segueix la trajectòria de personatges emblemàtics del gènere i es basa en la creació d'un personatge que resulti simpàtic i atractiu al lector, de manera que aquest pugui, per diferents motius, identificar-se amb les seves accions o gustos, en definitiva, amb la seva personalitat literària. El segon punt fa referència al fet que cada vegada més s'observa un interès per abandonar els espais que puguin resultar llunyans i impersonals al lector per apropar-lo a realitats de regions, ciutats o pobles on la comissió de crims o delictes sembla, per inesperada, trobar-se fora de lloc. Aquesta tendència a centrar les accions en espais amb aquestes característiques possibilita una crítica social basada en problemes i circumstàncies pròpies d'aquest espai geogràfic que permeten, una vegada més, que el lector pugui identificar els problemes i fer-los, d'alguna manera, seus mitjançant la lectura d'una obra on es destaquen aspectes de la societat que no funcionen bé i que són denunciats pels autors.

En aquest context, on els autors han de ser, per força, originals i on el lector, cada vegada més experimentat, sembla cercar amb

dificultats la constant innovació, neix a principis dels anys vuitanta la novel·la negra illenca, més en concret amb l'obra de l'autor mallorquí Guillem Frontera *La ruta dels cangurs* (1980).² Amb trenta anys d'existència, la novel·la policíaca illenca s'ha consolidat, bàsicament, en dues generacions d'escriptors,³ en un procés que ha deixat múltiples versions del gènere, la majoria de les quals es basa de manera més o menys directa en un o més dels factors esmentats anteriorment i que defineixen les tendències contemporànies del gènere policíac. L'objectiu de la present contribució és analitzar les propostes d'alguns autors illencs de novel·la negra per esbrinar quines són les influències que els autors mallorquins han rebut i observar com aquestes han estat interpretades i traslladades al context illenc. Partint dels tres eixos esmentats com a marc de referència, l'objectiu és centrar-se especialment en el primer, és a dir, en la construcció del personatge principal car aquest punt és probablement el que més atrau el públic i el que més contribueix a la popularitat de l'escriptor.⁴

Els personatges de la novel·la policíaca i l'investigador com a referent principal

Abans de presentar aquestes influències i interpretacions que els autors illencs han plasmat a les seves obres, és necessari repassar, de

² L'obra de Vidal Alcover *L'equip assassinat* es va escriure l'any 1948 i es va publicar l'any 1989. Per aquest motiu es podria considerar que va ser la precursora de la novel·la policíaca illenca tot i que no es pugui afirmar que sigui la primera perquè, si bé aporta elements propis del gènere, no presenta els suficients per considerar-la com a novel·la policíaca. L'existència d'assassinats dels jugadors de l'equip de futbol d'una localitat imaginària de Mallorca i els intents d'investigació, aturats pel poder autoritari rural que exerceix el cacic del poble, són els elements que pertanyen al gènere policíac.

³ La primera, formada per Guillem Frontera, Llorenç Capellà, Josep Maria Palau i Camps, Antoni Serra i Maria Antònia Oliver. La segona, formada per Sebastià Bennassar, Àlex Volney, Guillem Rosselló Bujosa, Miquel Àngel Vidal, Miquel Vicens Escandell i Pere Joan Martorell.

⁴ No hem d'oblidar que en moltes ocasions el personatge pot eclipsar el seu creador. L'exemple canònic a la novel·la policíaca el trobem amb la mort i resurrecció de Sherlock Holmes, quan Doyle es trobà literalment pressionat pels lectors de les seves aventures, que no acceptaren de bon grau la mort del detectiu més conegut de la història de la literatura.

manera molt resumida, quins són i quines característiques presenten els personatges de la novel·la policíaca. L'investigador ha estat quasi sempre el personatge principal i és qui tradicionalment ha estat objecte d'admiració i identificació per part del lector.⁵ Aquest personatge presenta unes característiques generals molt definides i treballades al llarg de la història de la novel·la policíaca, que es poden resumir de la següent manera. En primer lloc, es tracta d'un personatge que, sigui un funcionari de policia o un investigador afeccionat o privat, es troba sempre com a garant del bé i com aquell que, en un moment en què l'ordre social s'ha fracturat per la comissió d'un delictes, ha d'identificar i localitzar el culpable per a tranquil·litat de la societat. Per tant, la seva activitat investigadora té una important funció social que només cobra sentit quan al final de l'obra es demostra el resultat de la seva intensa activitat, és a dir, el seu èxit. Aquest èxit suposa el triomf del bé i només és possible perquè el detectiu reuneix qualitats tan importants com la insistència, la intuïció, la capacitat de sacrifici, moltes vegades representada amb una gran resistència física i mental, o la intel·ligència. Sense algun, o la majoria, d'aquests ingredients un detectiu de novel·la policíaca resulta incomplet, inacabat i, tal vegada, poc atractiu. Per completar la seva construcció, l'autor, com és pertinent per a qualsevol personatge literari, ha d'afegir les necessàries característiques personals que el defineixen i que li atorguen la seva personalitat literària. Garant del bé, el detectiu actua com a catalitzador i organitzador de la narració, adquireix el protagonisme i és, en un món ficcional de crim i de violència, l'única esperança del lector per aconseguir que triomfi el bé.

Els altres personatges necessaris són l'ajudant, la víctima i el criminal. El primer sol acompanyar l'investigador principal amb una doble funció: per una banda contribueix a construir el personatge principal, destacant la seva capacitat, i, d'altra banda, aporta una visió polièdrica perquè pot proporcionar més informació o apreciar detalls que no siguin controlats pel personatge principal. El criminal i la víctima, per la seva banda, són personatges evidentment antagònics ja

⁵ Quan la novel·la es presenta des de la perspectiva del criminal, resulta evident que l'investigador perd protagonisme ja que, o bé desapareix totalment de l'escena narrativa, o bé l'ha de compartir amb el criminal.

que l'acció del primer implica la mort del segon. La reconstrucció del passat de la víctima i les seves circumstàncies permetrà identificar el criminal i saber les seves motivacions, un dels objectius que persegueix tota novel·la policíaca quan planteja el seu desafiament, en forma d'intriga, al lector.

Sobre personatges i adaptacions a la novel·la policíaca illenca

La novel·la policíaca illenca ha generat fins a l'actualitat tres personatges que es podrien qualificar, per la seva construcció, per la seva identitat i trajectòria literàries i per la seva condició de pioners, com a referents indiscutibles: Jaume Arbós, creat per Josep Maria Palau i Camps, Lònia Guiu, creada per Maria Antònia Oliver, i Celso Mosqueiro, el detectiu d'Antoni Serra.⁶ La segona generació d'autors, que encara no s'ha consolidat, ofereix també dos personatges interessants per a l'objectiu d'anàlisi del present article: el periodista Andreu Julià, creat per Sebastià Bennassar, i el detectiu privat Andreu Ferrà, creat per Miquel Vicens Escandell. Tots ells uns personatges que són, com es pretén demostrar en aquest article, resultat de múltiples influències pròpies del gènere policíac, que els autors han adaptat a la realitat illenca. Per a cada un dels personatges, s'introdueixen esquemàticament les seves característiques, es vincula quin o quins són els seus referents canònics i s'estudia, en tercer lloc, com els autors han sabut perfilar i modelar totes les convencions, i

⁶ Oliver i Serra pertanyen a una generació d'autors que en els anys setanta i vuitanta van experimentar amb diferents manifestacions literàries en literatura catalana, cercant noves formes d'expressió literàries i aprofundint en l'experimentació amb els gèneres. En aquest sentit la novel·la policíaca va ser un dels gèneres revisats, en un moment en què, amb Tasis, Pedroló o Fuster com a referents, es necessitava un nou impuls, transgressor i trencador, que contribuiria definitivament a consolidar el gènere policíac en llengua catalana. Destaca especialment el col·lectiu Ofèlia Dracs que pretenia aportar al panorama català noves formes d'expressió literària. La idea d'aquest grup d'escriptors era experimentar amb diferents gèneres literaris (eròtic, policíac, ciència-ficció) en forma de relats breus compilats. Així, destaquen *Deu pometes té el pomer* (1979), *Lovecraft, Lovecraft* (1981), *Negra i consentida* (1983), *Essa, Efa* (1985), *Bocato di cardinali* (1985) o *Misteri de reina* (1994). *Negra i consentida* és el volum dedicat als relats policíacs, el qual inclou un relat d'Oliver, 'On ets, Mònica?', i un de Serra, 'Localització four'.

constriccions, del gènere per donar-los una forma versemblant i adaptada a la realitat insular.

Jaume Arbós

Jaume Arbós és inspector del *Cuerpo Nacional de Policía* i destaca per la seva estreta relació amb la seva mare, la seva condició de fumador, el seu gust per les infusions de camamí·la i el seu caràcter pacient i poc violent. Per relaxar-se interpreta música clàssica a l'òrgan de la seva parròquia, a un barri de Palma, i pesca. Pel que fa al seu mètode d'investigació, Arbós basa tot el seu potencial en l'observació i la paciència, que tenen un paper cabdal en la seva construcció. Arbós treballa sempre acompanyat de l'inspector López, un fidel i efectiu col·laborador que l'acompanya pràcticament en totes les investigacions.

Podem identificar el referent de la construcció d'Arbós en un dels noms clàssics de la literatura policíaca, l'inspector Maigret creat per Simenon. Aquesta relació, ja observada per Llorenç Capellà,⁷ es demostra en un conjunt d'aspectes que tal vegada no siguin molt evidents. Tot i les diferències entre les seves situacions personals, Arbós, com Maigret, és funcionari de policia i manté en tot moment un to pausat, una tranquil·litat que el fa especialment interessant per al lector. Palau i Camps recupera per al seu personatge no només aquesta característica concreta sinó també les dues qualitats professionals abans esmentades, la capacitat d'observació i la paciència, uns recursos que determinen l'essència literària de Maigret i que Arbós representa a la perfecció. Les similituds s'observen fins i tot quan ambdós personatges es troben pensant en el decurs de la investigació,

⁷ Llorenç Capellà (1987: 9-10) opina que el personatge presenta trets característics de Maigret i Carvalho, com ara el gust per la soledat de la llar o l'esperit cívic resignat i abnegat. En canvi, per a Piquer i Escrivà 'hom podria haver vist en ell [l'autor] i en el seu detectiu de sèrie una translació de Poirot a la catalana' (2006: 181). Una afirmació que no es basa en les característiques pròpies del personatge sinó en l'arquitectura narrativa de la majoria d'obres de Palau i Camps que, en efecte, s'inspiren en l'obra d'Agatha Christie. També es basa l'afirmació en la fesomia del mateix autor, un aspecte que també destaca, com a anècdota, Capellà (1987: 7-8) quan explica com va conèixer l'autor català, que es va instal·lar a Mallorca l'any 1941.

amb una reacció, en un moment de màxima concentració, pràcticament idèntica, un reconeixement de l'autor català dedicat al mundialment conegut inspector de la policia francesa:

Durant tot el dinar, i a petició de Castelao, l'inspector Queizán va anar explicant al comissari tot el que havien fet, les seves investigacions, les seves sospites i Arbós només hi posava, adesiara i a requeriment de Queizán, algun monosíl·lab. López, que el coneixia bé, hauria sabut que Arbós estava covant la solució d'aquell misteri, però Queizán, que no el coneixia tan bé, en veure l'aire absent i el seu mutisme, li va preguntar:

—Que tens *morriña*, Arbós? (Palau i Camps 1994: 116-117)

Si el pequeño comisario cabezón hubiera conocido mejor a Maigret, habría advertido el cambio que se había operado en éste durante los últimos minutos. Hacía un rato, era aún un hombre un tanto indolente que fumaba en pipa sin convicción y paseaba a su alrededor una mirada hastiada. Ahora se le veía como más compacto. Incluso su andar se había vuelto más pesado, sus gestos más lentos. Lucas, por ejemplo, que conocía a su jefe mejor que nadie, lo hubiera notado de inmediato y estaría encantado. (Simenon 2004: 42)

Arbós presenta així mateix alguns trets que demostren com l'adaptació al context illenc resulta determinant per construir i diferenciar el personatge. En primer lloc, Arbós destaca per un estret contacte amb la mar i amb la costa, que es demostra per la seva afició a la pesca: 'Arbós, amb la canya entre les mans i la cigarreta als llavis, no treia els ulls d'aquell punt vermell i, peresós, es deixava acaronar pel sol. Estava immòbil i ni parpellejava amb la vista fixa en el suret' (Palau i Camps 2001: 68).

En segon lloc, s'observa amb exemples com l'anterior com el personatge adopta un tarannà tranquil i parsimoniós, molt similar al de Maigret i suposadament propi del caràcter illenc. S'observa en aquest sentit com l'autor intenta, en la construcció del seu personatge, dotar-lo d'una característica essencial que s'associa amb el tòpic del caràcter illenc i que implica la parsimònia com a tret definitori. Una reelaboració conscient per part de Palau i Camps del tòpic del ciutadà illenc tranquil que contribueix a reforçar-lo i que resulta versemblant i

totalment integrat en el context en què es desenvolupa la història, que el caracteritza i que fa possible que, en situacions complicades, pugui mantenir la calma i reaccionar de manera mesurada i sense estridències. I, en tercer lloc, es tracta d'un personatge que estima molt el territori mallorquí i que mostra la seva sensibilitat envers la destrucció mediambiental de l'illa, per exemple quan veu des d'un vaixell el perfil d'hotels de la Platja de Palma o quan circula per l'illa. El seu concepte de la nova Mallorca, amb un model econòmic basat en el turisme i en la construcció, no sembla que li agradi:

—De Mallorca! Un lloc meravellós. Hi vaig anar en viatge de noces.

—Fa molt de temps d'això, doctor? —va preguntar Arbós.

—Una vintena d'anys.

—Doncs guardi bé a la memòria el record que en té! Ara és el lloc més brut, més deteriorat i més contaminat del món! (Palau i Camps: 1994: 132)

Arbós va veure passar, per la seva dreta, l'edifici de l'església i, després, tot un munt de blocs d'edificis nous. Feia anys que no havia passat per allà i allò el va sorprendre. Ell esperava rostolls i arbres i només veia asfalt i ciment. Va pensar que, en aquell pas, molt prest no hi hauria, en tot Mallorca, un pam quadrat de terra per a plantar una col. (Palau i Camps 1993: 79-80)

Que estava enamorada de Galícia es podia constatar en cadascun dels seus comentaris i Arbós ho comprenia perfectament, quan es va adonar que aquell amor que ella sentia per la terra en la qual havia nascut, ell el sentia també per la seva "Roqueta" i va pensar que l'home que no se sent lligat a la seva terra és un desterrat. (Palau i Camps 1994: 167)

Arbós és la imatge del funcionari acomodat, que estima la seva terra i la seva feina i que gaudeix dels avantatges que suposa el fet de viure a una illa amb un bon clima i amb una tranquil·litat que només es veu trencada pel delictes. En definitiva, és un personatge construït, en part, a partir de la seva gran estima per Mallorca, que trasllada allà

on va⁸ i que es demostra amb els seus sentiments envers l'evolució social de l'illa o amb la seva passió per la pesca i el contacte amb la natura.

Celso Mosqueiro

Celso Mosqueiro és un exagent de policia portuguès establert a Mallorca que viu amb el seu ca a un llaüt al club nàutic de Palma. Molt irònic i amb una gran fortalesa física, Mosqueiro és un gran amant de les dones exuberants, dels bons vins i dels bons àpats. Sense cap relació estable,⁹ és un excel·lent mariner que gaudeix de navegar per les aigües balears cercant llocs idíl·lics per poder nedar sense ser molestat. Rebel, solitari i lluitador, Mosqueiro és un investigador impulsiu, sempre preparat per a l'acció, que defensa els interessos de qui el contracta i que mai no actua injustament ni només per diners. Mosqueiro és una adaptació illenca de la figura de l'investigador *hard-boiled* que la literatura nord-americana va fer famós a partir dels anys trenta amb les novel·les policiaques de temàtica social, també denominades *negres*, i que plantegen l'acció a partir del protagonisme d'un detectiu privat incorruptible que investiga, en una societat corrupta i sòrdida, per una quantitat fixa de diners al dia i amb la intenció no de millorar la societat sinó de sobreviure amb la seva integritat moral.¹⁰ Piquer i Escribà entenen la influència nord-americana sobre Mosqueiro de la següent manera:

Mosqueiro reuneix, doncs, els ingredients dels grans detectius americans com Phillip Marlowe, que a més de descarar-se, és capaç de mostrar el seu romanticisme i la seva nostàlgia vers els personatges femenins. Totes

⁸ Les obres de Palau i Camps destaquen per presentar diferents escenaris a l'estranger, on Arbós s'ha de desplaçar per poder continuar la investigació. Una característica que l'agermana amb Lònia Guiu i amb Celso Mosqueiro.

⁹ Una altra característica que uneix els tres personatges, que no troben ni estableixen cap relació sentimental estable al llarg de les seves aparicions literàries.

¹⁰ Es tracta d'un model que, amb posterioritat, el cinema ha explotat de manera recurrent i que avui dia forma part de la imatge que exporta la cultura nord-americana arreu el món.

aquestes particularitats reuneixen un detectiu que compleix de bon tros els imperatius del gènere. (Piquer; Escribà 2006: 187)

Piquer i Escribà, apunten en aquesta cita un dels factors que defineixen l'essència del personatge com ara aquesta pertinença al model importat dels Estats Units, una decisió de l'autor que, d'acord amb les regles del joc narratiu, l'obliga a introduir-hi algunes característiques bàsiques com ara puguin ser, de les esmentades anteriorment, la seva capacitat de resistència, el seu èxit amb les dones¹¹ i la seva vida en solitari.

Amb totes aquestes característiques a disposició d'Antoni Serra, Mosqueiro és un personatge que es mostra, en primer lloc, molt arrelat a la seva terra d'acollida. Portuguès de naixement i establert per motius professionals a Mallorca, Mosqueiro entén i parla el català a la perfecció, un fet possible en part per la seva biografia i també pel seu interès per integrar-se en la cultura i idiosincràsia mallorquines.¹² La seva plena integració en el teixit social no impedeix que en ocasions sigui crític i escèptic amb les actituds i els codis no escrits propis de la cultura mallorquina: 'Maleí una vegada més no haver nascut mallorquí, si més no, per poder entendre a la primera la vaguetat metafòrica amb què se solien expressar els nadius en qüestió de dates i distàncies' (Serra 1989: 75). Per tant, i aquesta seria una primera característica del personatge, el detectiu privat de Serra actua, gràcies a la seva condició d'estranger que s'ha adaptat a una nova realitat, com un transmissor d'idees que permeten, a través de la creació d'un imatotipus, observar la realitat illenca des d'una altra perspectiva,

¹¹ Resulta en aquest sentit interessant observar com des de la perspectiva femenina, a les obres d'Oliver per exemple, la figura de l'home no resulta tan atractiva ni té un èxit tan aclaparador amb els personatges femenins. La perspectiva masculina, dominant en el *hard-boiled*, aspira a fer que les dones quedin fascinades per la figura del detectiu, que representa valors molt relacionats amb la masculinitat com ara la seva força, la seva valentia i la seva duresa física i mental. Des de la perspectiva femenina els homes semblen ser uns obsessos pel sexe i uns personatges molt poc atractius, almenys per a Lònia Guiu.

¹² Aquest procés no va ser gaire complicat ja que el personatge té una mare catalana i casada amb un comerciant de Lisboa. Per tant, tot i ser portuguès, Mosqueiro és capaç de parlar català perquè li'n va ensenyar la seva mare, que també el va introduir a la lectura de clàssics de la literatura catalana com ara *La plaça del diamant*.

marcada per la distància crítica que suposa el fet de no haver nascut a Mallorca.

La seva integració no és només cultural o lingüística. Mosqueiro es troba totalment adaptat a la realitat illenca i una bona prova n'és el fet que gaudeix de la mar i del contacte amb tot el que té a veure amb el món mariner. Expert navegant, Mosqueiro descobreix racons idíl·lics a la costa mallorquina i empra el vaixell per fugir, física i mentalment, de la terra ferma i dels problemes que pugui haver d'afrontar durant la investigació. Les seves sortides cap a la mar oberta simbolitzen per tant molt més que l'alliberament del personatge, representen la seva comunió amb la terra que ell ha triat per viure i que l'ha acollit:

I així, navegaren devers mitja hora bona, embadalits amb la meravella de la mar, amb el vol destre i tranquil de les gavines, amb les capbussades dels corbs marins dins l'aigua, que anaven a sortir com sagetes bastants metres més enllà, i amb la contemplació de la costa, no gaire enfora, que en aquella hora rebia de ple el sol caminant inexorable de cap a darrere Bellver, i convertida a ponent en un gresol de raigs daurats, difuminats en una calitja esplendent. A llevant, era una franja perfectament retallada sobre un cel cristal·lí i transparent. (Serra 1990: 77)

Una segona característica destacable és la seva preocupació envers l'avanç de les construccions i el progressiu deteriorament del medi ambient i del paisatge a causa de les obres. La destrucció de l'illa preocupa molt el personatge d'Antoni Serra:

Mosqueiro alçà la vista més enllà dels ramals de la via de cintura i comprovà com l'asfalt s'havia engolit els ametllers i garrofers de les antigues possessions, 'i probablement tenien horts dels quals ja no hi ha ni el rastre', pensava Mosqueiro. De cop, afinà una urbanització nova, de la qual només es veien les teulades roges. (Serra 1992: 143)

Una part important de la construcció del personatge es basa en el seu interès per menjar i beure productes de qualitat si bé Mosqueiro tendeix sempre cap a la internacionalització i no cap als productes locals. Un tret que, tal vegada, es pugui explicar en el context dels

anys vuitanta a les Balears en plena apoteosi del turisme i de la projecció internacional on l'autor, en el procés d'experimentació i adaptació del gènere policíac, decideix atorgar un toc de prestigi al personatge a partir dels seus grans coneixements de la gastronomia internacional. Una decisió que resulta absolutament versemblant tot i que, si s'hagués optat per l'estima cap als productes o plats illencs, resultaria un personatge més arrelat i hagués permès una més ampla transmissió dels valors culturals associats a les illes Balears.¹³

Celso Mosqueiro encarna un respecte molt profund cap al territori illenc i una gran sensibilitat envers el seu procés de degradació. Absolutament respectuós amb el medi ambient i amb la cultura illenca, fet que demostra amb el seu domini del català, el detectiu portuguès resulta tal vegada, segons la meua interpretació de la seva obra policíaca i des de la perspectiva de l'adaptació textual de la construcció del personatge a la realitat illenca, una mica incomplet. La seva condició d'estranger adaptat als costums i rutines illenques atorga al personatge una veu narrativa que es pot distanciar de la realitat més immediata, filtrar-la a través dels seus paràmetres culturals i que hauria permès, amb un altre enfocament en la seva construcció, una descripció de la idiosincràsia illenca més acurada i, per què no, més crítica.

Lònia Guiu

Lònia Guiu és hereva de la tradició nord-americana feminista dels anys setanta i vuitanta que va adaptar els paràmetres del *hard-boiled*, anteriorment esmentats i resumits, a un personatge femení. Es tracta d'una investigadora privada dura, que treballa en solitari i que, en un món dominat pels homes, s'enfronta a tot tipus de situacions perilloses per a la seva integritat física. Apassionada pels sucus de taronja naturals, col·leccionista de pintallavis i sense cap relació sentimental estable, Lònia és una ferma defensora dels drets de les dones i els infants que ha de recórrer, com és propi dels investigadors durs, a la violència física o verbal i ha d'estar preparada per rebre els mateixos

¹³ Els aspectes gastronòmics a la novel·la policíaca permeten transmetre valors culturals afegits, que, en un principi, no es relacionarien amb el crim.

tipus d'agressions que ells. Descarada, cínica i molt insistent, Lònia ha passat a la història de la literatura catalana per ser la primera investigadora femenina dura, important un model ja explotat als Estats Units.

Els referents que Oliver adopta i adapta són, com s'acaba de mencionar, importats dels Estats Units, on la tradició de la *hard-boiled woman* inicia el seu camí als anys setanta amb autores com Sara Paretsky, Sue Grafton o Barbara Wilson.¹⁴ Així expressen Piquer i Escribà (2006: 118) aquesta relació entre el personatge illenc i la novel·la policíaca nord-americana: 'Lluny de l'acomodament dels personatges femenins d'Agatha Christie, la Lònia Guiu és una detectiu que entra en els paràmetres dels *hard-boiled*, és un personatge d'acció que passa per peripècies violentes, i que ha d'actuar al marge de la policia per aconseguir dur endavant les seves recerques'. La mateixa Maria Antònia Oliver reconeix les influències d'autores dels Estats Units:

Però jo cercava dones que escriguessin novel·les policíques, i fins que vaig descobrir Patricia Highsmith i Margaret Miller, no vaig estar tranquil·la. I, a més a més, després vaig descobrir Amanda Cross, Barbara Wilson, Antonia Fraser, Marcia Muller i, sobretot, Sara Paretsky i Sue Grafton. Són dones que fan novel·les policíques, amb moltes de les pautes del gènere, però trastocant-les i donant-los un traç feminista. No són novel·les pamflet, però la societat hi és criticada durament des d'un punt de vista diferent. Jo senzillament he escrit tres novel·les policíques perquè el col·lectiu Ofèlia Dracs va decidir fer un llibre de contes policíacs i vaig escriure un conte amb un personatge que després vaig voler utilitzar més. (Pons 2004: 212)

¹⁴ Una comparació que també comenta Vorsburg (2002: 58-59): 'Lonia Guiu employs many of the ball-busting tactics of Sara Paretsky's V.I. Warshawski, makes errors and deludes herself about her own "toughness" in ways similar to Sue Grafton's Kinsey Milhone, and, like Barbara Wilson's subversive Seattle sleuth, Pam Nilsen, learns that pinpointing the murderer does not necessarily resolve the crime'.

Aquesta orientació feminista és el que amb més atenció destaquen els nombrosos estudis dedicats a l'obra policíaca d'Oliver.¹⁵ Una aportació a la literatura catalana molt important que, tal i com apunta Escandell (2006: 2), no implica que hi hagi transgressions en la interpretació del gènere policíac, que segons la mateixa Oliver 'és com un mecanisme de rellotgeria i no te'n pots anar per ses bardisses' (Escandell 2006: 2),¹⁶ sinó una lectura del gènere en clau femenina que permet, aprofitant les influències nord-americanes, atorgar la veu narrativa a un personatge femení en una variant del gènere en què la dona sempre havia tingut un paper secundari davant de la preponderància del personatge principal masculí.¹⁷

Deixant de banda aquesta interpretació amb la qual tota la crítica literària es mostra d'acord, i que atorga a l'escriptora la seva fama internacional,¹⁸ el fet és que Lònia Guiu presenta també trets illencs molt destacats que perfilen la seva construcció i demostren, seguint el fil conductor d'aquesta contribució, l'adaptació dels personatges a la realitat més propera de l'autor.

Lònia presenta un contacte molt estret amb Mallorca, apuntat per Piquer i Escribà (2006: 124), que es manifesta d'una manera molt curiosa car el personatge manté una relació molt ambigua amb l'illa i amb els seus orígens familiars. D'una banda, la detectiu, que viu a Barcelona, ignora quasi completament la seva mare i les seves arrels familiars. Visita l'illa no gaire sovint i, quan ho fa, es refugia a casa d'una germana de la seva mare i, amb grans esforços, visita els seus

¹⁵ Vegeu al respecte Godsland (2002a, 2002b), Vorsburg (2002), Pöppel (1998) o Hart (1989a).

¹⁶ L'autora reconeix la dificultat que implica escriure novel·les policíacques a causa d'aquestes prescripcions que ja hem comentat en l'apartat inicial d'aquest article (Escandell 2007: 2; Cortés 2006: 40).

¹⁷ A la variant *hard-boiled*, la dona sempre ha representat papers en què es troba supeditada al personatge masculí. Així, o bé treballa de secretària, cambrera o prostituta, o bé és la *femme fatale* que intenta traïr l'home, perjudicar-lo o aprofitar-se del seu poder i de la seva posició social. Totes aquestes presentacions del personatge femení solen contenir quasi sempre una orientació de tipus sexual, que barreja la submissió i, al mateix temps, el domini sobre l'home en una lectura clarament masculista de les relacions entre homes i dones.

¹⁸ Les seves tres novel·les policíacques han estat traduïdes a l'alemany i a l'anglès. Al francès han estat traduïdes *Antípodes* i *Estudi en lila*. Aquesta darrera obra ha estat també traduïda al neerlandès i al portuguès.

familiars. Aquesta complicada relació familiar perjudica el personatge, molt sensible davant d'aquest poc contacte amb la seva família i amb la seva terra, però no impedeix que estimi l'illa i que valori el que s'hi pot trobar de bo i de dolent. Les seves reflexions sobre l'illa conjuguen tant la fascinació com una crítica raonada:

Allò era el Teix o el Galatzó? Tant era, mai no ho sabia. Millor dit, mai no me'n recordava. [...] El perfil de Mallorca, des d'un avió o des del vaixell, era inconfusible i només de veure'l ja tenia el cor eixamplat. Vaig estar ben bé dues hores recolzada a la regala, ara aquí ara allà, mirant com el paisatge s'anava fent nítid, com sortia el sol, com la boirina s'esvaïa, com tot passava del blau al daurat. [...] Hauria de venir una setmana o dues per vacances, vaig pensar. I tornar a anar a les cales verges on només s'hi arriba a peu o en barca, ara que encara en queden. I a passejar pels camins de la serra, a veure aquells paratges ombrívols que de sobte s'obren damunt el pla o sobre la mar. (Oliver 1994: 83)

L'àvia es va interessar vivament. Els australians adoren els turistes, com els adoràvem els mallorquins, però per motius diferents. Aquí t'agraeixen que hagi tingut la pensada de visitar aquest cul del món i et tracten a cos de rei. Allà ens hi embadalíem i pensàvem què en podíem treure. (Oliver 1989: 55)

Aquesta estreta relació d'amor-odi envers Mallorca que planteja Oliver amb el seu personatge demostra un respecte i un amor cap a la cultura i realitat illenques que agermana aquest personatge amb els altres col·legues literaris ja analitzats. Tot i això, a diferència d'Arbós i Mosqueiro, Lònia adopta una posició de defensa del català i del seu ús normalitzat molt contundent, ferma i, en ocasions, quasi desafiant perquè no dubta a defensar els seus drets lingüístics en tot moment:

—Com pot dir això si ni tan sols s'ha mirat sa fotografia? —jo, en mallorquí i ja ben empenyada.

—Què diu, aquesta? —va preguntar al seu company, en espanyol— No l'entenc, jo, aquest xampurreig.

Li vaig preguntar, en mallorquí, si sabia anglès. Em va dir que sí; aleshores li vaig repetir la pregunta de la foto en anglès, amb unes quantes paraulotes entremig.

—Em sembla que aquesta tia m’ha insultat! —va dir, en espanyol, encès com un misto.

[...]—Ni l’he insultat ni em ric de vostè. Però vostè sí que m’ha insultat; dues vegades. I m’ha faltat al respecte d’ençà que he entrat aquí. Si no dugués aquest uniforme, ja li hauria romput sa cara. (Oliver 1994: 90-91)

Els seus enfrontaments amb els cossos de seguretat, representants literaris elegits, amb una gran dosi de versemblança, per Oliver com a símbol de l’oposició a l’ús del català, suposen un excel·lent exemple de l’adaptació del personatge a la realitat illenca, en un moment de la història de les illes Balears en què la lluita per la defensa de la identitat, la cultura i la llengua era ben viva.¹⁹ Aquesta defensa tan implicada del català per part del personatge és el tret més característic de Lònia pel que fa a la seva relació amb la realitat illenca. En la mateixa línia destaquen les constants referències en l’obra d’Oliver al fet dialectal illenc, concretament mallorquí, i les seves diferències amb el català del Principat. Lònia empra la varietat mallorquina del català, cosa que, quan es troba a Barcelona, provoca tota una sèrie de comentaris i malentesos que ha de solucionar, explicant l’origen del malentès i aportant la versió dialectal de la mateixa paraula o expressió que s’ha entès malament:

—Jo diria que ve de Mallorca— va dir en Quim, molt segur.

—I ara —vaig fer jo—. Per què ho dius, això?

—Per això de fer cuieres. No dieu aguia i paier, en comptes d’agulla i paller? Doncs cuieres ve a ser el mateix...

¹⁹ En aquell moment Nadal Batle (1945-1997), rector de la Universitat de les Illes Balears entre els anys 1982 i 1995, va proposar, amb un gran ressò als mitjans de comunicació, un model de bilingüisme basat en la dualitat català i anglès, ignorant el castellà com a llengua d’ús. La sensibilitat dels escriptors per la defensa del català és un reflex immediat de la situació social i política dels vuitanta, amb una societat que, després de molts anys de repressió, començava a ser conscient de les mancances pel que fa a l’ús normalitzat de la llengua catalana.

—Quan te poses a dir dois, Quim, no hi ha qui t'iguali. També podria venir de Catalunya mateix, perquè hi ha llocs que diuen paier i cuiera... A més, a Mallorca no deim ànec, sinó ànnera, i... Oh, ja em fas dir dois a mi!

En Quim no va dir res més.

—Què són dois? —va preguntar la Patrícia.

—Rucades —li va aclarir en Quim—. Disbarats. Com aquesta poesia.
(Oliver 1994: 49)

Lònia Guiu aporta amb la seva consciència lingüística i amb la seva sensibilitat envers els seus orígens un perfil de personatge molt interessant en què es conjuguen els trets característics del *hard-boiled*, revisats a través del seu feminisme, i aquest fort arrelament a l'illa, que defineix definitivament el personatge i li atorga el seu perfil distintiu i definitori, plenament versemblant i, per què no, transgressor. Un personatge dur de novel·la policíaca femení, feminista i defensor de la identitat illenca en qualsevol situació i que ha marcat un moment important en la història de la literatura catalana.

Dos exemples de la nova generació: Andreu Julià i Agustí Ferrà

La segona fornada important d'escriptors illencs que han dedicat part de la seva obra a la novel·la policíaca ha deixat dos personatges que aporten noves maneres d'interpretar el personatge principal i d'adaptar-lo a la realitat illenca: el periodista Andreu Julià i el detectiu privat Agustí Ferrà.²⁰

Andreu Julià treballa a la redacció del *Diari de Balears* en la secció de crònica negra i és un personatge amb molts bons contactes tant al món de la delinqüència, especialment al barri xinès, com entre la policia. El periodista s'ha criat entre les prostitutes i delinqüents del barri "xinès" i, per tant, és un bon coneixedor dels moviments, sentiments, lleis no escrites i motivacions d'un barri castigat per la

²⁰ L'elecció d'aquests dos personatges no resulta arbitrària ni respon a preferències de l'autor d'aquest article. Aquests dos personatges són els únics que han desenvolupat o estan desenvolupant una existència literària mínimament sòlida, demostrable pel fet que protagonitzen una sèrie d'obres.

droga, la prostitució i la delinqüència. Aquest és precisament el tret característic i defensori del personatge en relació a l'eix central d'aquest article. Julià aporta amb aquests apunts biogràfics una gran integració en el teixit social d'un barri que, especialment durant els setanta i els vuitanta, va ser conflictiu i perillós, especialment per a aquells que no en coneixien les regles i la problemàtica. Bennassar integra la construcció del seu personatge principal amb la realitat social d'un barri marginal:

—Mira Andreu, tu ets una persona jove i espavilada, amb estudis, podries adaptar-te a qualsevol circumstància, però aquí hi ha putes que fa quaranta anys que viuen allà mateix i ara les volen treure i els volen llevar les seves cases. Saps qui hi vendrà a viure aquí? Jo t'ho diré. Hi vendran a viure els funcionaris de les administracions que poden pagar les cases noves que s'hi faran i que volen estar a deu minuts del seu lloc de treball, i persones amb doblers, però les persones que vivíem aquí des de sempre haurem de dormir al carrer com a cans, o marxar a altres barriades. (Bennasar 2005: 109)

Els vincles familiars del personatge amb el barri fan possible que conegui tots els problemes que afecten els veïns²¹ i que intenti, gràcies a la seva posició com a periodista, fer el possible per ajudar la seva gent. Bennassar dibuixa amb aquesta característica una imatge diferent del barri "xinès", que sempre ha estat percebut per la societat en funció dels delictes, el tràfic de drogues i la prostitució. L'autor associa un personatge principal de novel·la policíaca amb el focus de delinqüència, cosa que no resulta molt habitual en la galeria de personatges que sol presentar el gènere, ja que si bé és freqüent que disposin de contactes entre els delinqüents, no ho sol ser tant que s'hagin criat entre ells. D'aquesta manera, el tret illenc del personatge té dues conseqüències per al desenvolupament de l'arquitectura narrativa. D'una banda, permet usar aquest recurs per fer avançar la trama amb versemblança car per al personatge resulta molt còmode apropar-se al barri i demanar què o qui sap el que ha passat a Ciutat o

²¹ Bennassar escriu aquesta obra quan es discutien a Palma els plans de reordenació urbanística del barri "xinès".

a l'illa i d'altra banda, fa possible la introducció de la crítica social. Bennassar posa especial èmfasi en una recepció i interpretació de la realitat illenca que permet, a partir d'una característica concreta de la biografia del personatge, interpretar la realitat local des de l'òptica de la marginalitat.²²

El detectiu privat que crea Vicens Escandell té el seu despatx al carrer del Convent de Sant Francesc número 10 i és el propietari, per herència, d'una finca a Sineu, Son Ferrà, que li dóna maldecaps perquè no sap com gestionar-la. Aquest personatge basa la seva construcció en tots els trets propis del detectiu *hard-boiled*: duu una vida desordenada, una alimentació irregular i mostra una gran afecció a la beguda, és a dir, té uns hàbits insans i poc recomanables tot i els esforços de la seva secretària, enamorada d'ell, i els consells dels metges perquè els canviï.

El fet diferencial en la seva construcció guarda relació amb un tret que ja han anticipat altres col·legues literaris analitzats en aquest article però que, en el cas de Vicens Escandell, es presenta de manera més directa i compromesa. Ens referim al sentiment d'identitat i pertinença, a l'orgull de sentir-se part d'una cultura i de voler defensar-la, lluitant contra aquells elements que, contemplats des de la perspectiva endògena que suposa tota pertinença a una cultura, poden intentar trencar allò que es considera legítim i propi de la realitat cultural pròpia. Ferrà demostra ser al llarg de totes les seves aparicions literàries un personatge molt sensibilitzat cap a la realitat de Mallorca i de les Balears, amb una visió molt àcida i crítica dels problemes que ha generat i genera encara la pràcticament absoluta dependència de l'arxipèlag balear del turisme. La postura del detectiu davant tot el que envolta aquest tema és contundent i molt definida:

Però aleshores en Miquel Fullana ja havia penjat el telèfon perquè havia de començar a ocupar-se de tots els morts de fam que anaven arribant a l'alberg després d'haver arrossegat els peus per una ciutat que els havia

²² Sebastià Bennasar és periodista del *Diari de Balears* cosa que, sense dubte, li ha permès construir un personatge molt versemblant, a partir de les seves pròpies experiències. Un exercici autoficcional en què la biografia de l'autor contribueix de manera decisiva a la seva producció literària.

expulsat de tots els racons i de totes les cantonades, en una illa turística pobra en recursos naturals però farcida de constructors i d'hotelers que només aspiren a arraconar-los en un forat profund i inexpugnable perquè no puguin donar una mala imatge del suposat paradís que és Mallorca. La seva estimada Mallorca. (Vicens Escandell 2009b: 83)

Tanmateix, el gran desastre és que per poder acollir tanta i tanta gent s'han hagut d'edificar milers i milers d'hotels, d'apartaments, de xalets, molts d'ells il·legals, i s'han construït milers de quilòmetres de carreteres i autopistes perquè hi circulin milions de cotxes i autocars sense cap problema, o amb molts problemes, perquè contínuament sembla que estiguem aturats en un embós del qual mai no en podrem sortir i per això hem es seguir construint i destrossant zona rústica; *'Sabies que l'illa de Mallorca és el territori europeu més densament poblat pel que fa a vehicles sobre quatre rodes, amb permís d'Andorra?'* Els defensors de tota aquesta història parlen de creació de riquesa i de benestar generalitzat, sense tenir en compte l'opinió d'altres organismes no oficials i associacions cíviqves autoritzades que igualment han fet estudis tant o més seriosos i que han constatat la precària situació econòmica i social que ha de suportar pràcticament un terç dels habitants de les Illes o la manca d'aigua i d'altres recursos naturals que s'ha de fer front per apaivagar tanta despesa. (Vicens Escandell 2009a: 99-100)

Vicens Escandell denuncia, a través del seu personatge, aspectes clau del desenvolupament econòmic i social de les illes Balears. Amb aquestes cites, l'autor inverteix el mite insular i destaca una sèrie de conseqüències per a l'illa que trenquen la idea del paradís illenc, concepte consolidat a l'imaginari universal a partir del Romanticisme i, en referència a les illes Balears, especialment actual entre els ciutadans del nord d'Europa. El detectiu respecta profundament la seva terra i exigeix dels altres el mateix respecte que ell sent per les illes Balears, que no només es demostra amb la seva interpretació de la realitat de les cites anteriors. El fil argumental de les obres permet seguir el dilema del detectiu sobre la possible venda de la possessió heretada, que culmina quan una família alemanya s'interessa per la finca i, tot just al moment de la compravenda, el detectiu es fa enrere perquè 'la finca val molt més que això. No té preu' (Vicens Escandell

2009a: 9). Vicens Escandell construeix el seu personatge principal a partir d'aquest orgull pel fet de ser illenc i mallorquí, una actitud responsable i de compromís que possibilita la crítica social a través de la focalització sobre el detectiu, que contempla la realitat social actual de les Illes, com demostren les cites anteriors, amb un esperit força crític. Un últim punt que reforça el fort arrelament del personatge es fa palès amb la defensa del català i del seu ús normalitzat, en ocasions, com evidencia la següent cita, amb un toc d'ironia:

Va ser en aquell moment, instants abans que Eduard entrés al corredor entremaliat format per barreres i cordons que donaven accés a la zona de control vigilada per joves guàrdies civils i elements d'una empresa privada de seguretat, quan Agustí va tenir la necessitat imperiosa de fer alguna cosa, ja.

—*Cuidado, ese individuo lleva un arma escondida en el interior de la bolsa* —va cridar ben fort, en castellà perquè tothom l'entengués, perquè no hi hagués lloc a equívocs, perquè ningú no pogués dir 'però què diu aquest ara'. (Vicens Escandell 2006: 168)

Per tant, aquests dos personatges de la nova generació d'escriptors illencs consoliden en la seva adaptació textual tendències ja avançades per la generació anterior i demostren unes coincidències en les seves preferències i actituds envers la realitat illenca actual que permeten establir diverses similituds.

Conclusions

La consolidació de la novel·la policíaca com a gènere literari no només implica una sèrie recurrent de temes, localitzacions i recursos narratius sinó també una galeria de personatges més o menys tancada. Les constriccions del gènere no impedeixen, com succeeix a qualsevol camp de la literatura, que es creïn constantment noves obres que, lògicament, han de jugar amb les restriccions i convencions del gènere per adaptar-lo a una nova obra de ficció. En l'actualitat, les estratègies més recurrents per diferenciar i crear noves obres es basen en la sòlida construcció dels personatges, la presentació d'escenaris regionals i la introducció de la crítica social en aquest context local. L'aplicació, en

major o menor grau, d'aquests paràmetres sembla garantir l'èxit dels autors entre un públic lector, per regla general, molt expert i avesat a la lectura de gènere. Els autors illencs de novel·la policíaca han optat també per aquests trets definitoris i, pel que fa als personatges principals, es demostra un interès de tots ells per adaptar-los a la realitat illenca que es tradueix en un tret comú: tots els personatges transmeten un respecte i una estima cap a la cultura illenca força significatius. La plasmació textual d'aquests sentiments en la construcció dels personatges es concreta en tres nivells. En primer lloc, a través d'un estret contacte dels personatges amb la natura illenca i mediterrània, que mostra el respecte i l'admiració davant la riquesa paisatgística insular. En segon lloc, la majoria dels personatges defensa l'ús normalitzat del català: alguns amb una actitud més combativa, com ara Lònia o Ferrà, i altres només pel fet d'haver-se integrat i usar el català amb absoluta normalitat, com Mosqueiro. La tercera i definitiva característica en comú és resultat d'aquesta consciència col·lectiva de pertànyer a la cultura illenca i que es demostra amb la crítica directa que tots els personatges, en la seva funció de transmissors dels valors i opinions dels escriptors, exerceixen de l'actual situació econòmica i social a les Illes.

Per tant, s'observa com els autors han construït els seus personatges atenent a tres paràmetres que es poden ordenar de més a menys generals: en primer lloc, els autors segueixen les pròpies regles narratives i de gènere. Així, trobem que tots els personatges presentats incorporen característiques clàssiques i canòniques, que han de figurar si es vol obtenir una novel·la policíaca, i que depenen de la variant del gènere triada i, consegüentment, del tipus de personatge. En segon lloc, els personatges incorporen, com és propi de qualsevol obra narrativa, una sèrie de trets que són absolutament aleatoris i que neixen de la imaginació o de la biografia de l'autor, per citar-ne dues possibilitats. El consum de camamil·la per part d'Arbós o l'interès pels pintallavis de Lònia són exemples de preferències dels autors per individualitzar els seus personatges, un procés absolutament imprescindible quan es volen crear noves identitats literàries. El tercer i darrer factor que determina la construcció dels personatges és la seva consciència de defensa dels valors autòctons illencs i la seva posició crítica envers els excessos econòmics i paisatgístics que s'han donat a

la història recent. Destaca així mateix l'ús que els autors fan d'alguns dels tòpics associats a la realitat illenca. El contacte amb la mar dels personatge, o la seva parsimònia, es poden interpretar com a reelaboracions conscients per part dels autors dels tòpics associats amb la cultura no només illenca sinó també mediterrània. Un fet que demostra com les fronteres entre cultures i regions són, en ocasions, molt volubles, ja que es troben íntimament relacionades. L'adaptació al gènere policíac dels tòpics associats amb la insularitat demostra com els espais entre cultures es troben en aquest aspecte molt propers, fins al punt que alguns d'ells, com els abans esmentats, no es poden associar només a les Balears sinó també a moltes zones de l'arc mediterrani.

En conclusió, l'adaptació dels personatges de la novel·la policíaca illenca passa, en un primer nivell d'anàlisi, per construir-los de manera versemblant i coherent amb l'àmbit i origen dels autors de les obres. En un segon nivell d'interpretació, aquest enfocament permet introduir la crítica social i les reflexions dels autors en un context literari en què, precisament, la crítica social té un paper preponderant. En definitiva, els personatges no són més que representacions fictícies de les persones o, expressat d'una altra manera, són les eines a disposició dels autors per expressar els seus pensaments i opinions. Els detectius, policies i periodistes de la ficció policíaca illenca són, en la seva essència, compromesos, actius, fermes defensors i intèrprets de la idiosincràsia de les nostres illes. Una actitud reconfortant que suposa un motiu més per conèixer de més a prop la producció literària dels autors illencs de novel·la policíaca.

Bibliografia

- Bennassar, S. 2005. *Cartes que no lliguen*, Palma de Mallorca: Edicions Hiperdimensional.
- Broch, A. 1991. *Literatura catalana dels anys vuitanta*, Barcelona: Edicions 62.
- Cortés, C.; Escandell, D. 2006. *Maria-Antònia Oliver: Retrat*, Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana.

- Escandell, D. 2007. 'Na Lònia Guiu de Maria-Antònia Oliver: la profanació d'un espai literari en català vedat a la dona'. Comunicació presentada en el 'II Seminari Internacional d'Estudis Transversals: D'objecte a subjecte, la dona a través de l'art i de la literatura en les cultures mediterrànies' (Universitat d'Alacant, 15 i 16 de desembre). Consultable on-line: <<http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/4790>>. Accedit: 1 de desembre de 2010.
- Godsland, S. 2002a. 'Maria-Antònia Oliver: la reescritura femenina/feminista de la novela negra', *Bulletin of Hispanic Studies*, 79: 3, pàg. 337-352.
- 2002b. 'From Feminism to Postfeminism in Spanish Women's Crime Fiction: The Case of Maria-Antònia Oliver and Alicia Giménez-Bartlett', *Letras Femeninas*, 28: 1, pàg. 84-99.
- Hart, P. 1989a. 'From knight errant to ethical hero to flatfoot. The development of the detective in catalan fiction', *Catalan Review*, 3: 2, pàg. 71-93.
- 1993b. 'Catalan culture and identity through popular forms: the collaborative efforts of the Ofèlia Dracs group in *Negra and consentida (hardboiled and spoiled)*', Ryan-Ranson, H. (Ed.) *Imaginations, Emblems and Expressions. Essays on Latin American, Caribbean, and Continental Culture and Identity*, Bowling Green: Popular, pàg. 301-314.
- Oliver, M. A. 1989. *Antípodes*, Barcelona: La Magrana.
- 1994. *El sol que fa l'ànec*, Barcelona: La Magrana.
- Palau i Camps, J. 1993. *Mort damunt la gespa*, Palma de Mallorca: Moll.
- 1994. *Un cadàver desconcertant*, Palma de Mallorca: Moll.
- 2001. *Escac a la dama*, Palma de Mallorca: Moll.
- Piquer Vidal, A.; Martín Escibà, A. 2006. *Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle xx*, Palma de Mallorca: Documenta Balear.
- Pons, M.; Sureda, C. 2004. *(Des)aiïllats. Narrativa contemporània i insularitat a les illes Balears*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Pöppel H. 1998. 'Kastration als ultima ratio: die katalanischen Frauenkrimis der Maria Antònia Oliver', *Zeitschrift für Katalanistik*, 11, pàg. 101-119.
- Serra, A. 1989. *Rip, senyor Mosqueiro*, Barcelona: La Magrana.
- 1990. *Espurnes de sang*, Barcelona: La Magrana.
- 1992. *Cita a Belgrad*, Barcelona: La Magrana.
- Simenon G. 2004. *Las vacaciones de Maigret*, Barcelona: Tusquets.
- Todorov, T. 1972. *Introducción a la literatura fantástica*, Buenos Aires: Tiempo Contemporáneo.
- Vicens Escandell, M. 2006. *Mort a Madrid*, Lleida: Pagès Editors.
- 2009a. *La jove alemanya*, Palma de Mallorca: Hipèrbole Literària.
- 2009b. *La soledat del llibreter*, Palma de Mallorca: El Tall Editor.
- Vosburg, N. 2002. 'Genre Bending: Maria Antònia Oliver's Catalan Sleuth', *Letras Femeninas*, 28: 1, pàg. 57-70.